

УДК 811.14'03:25

ББК 81.451

ЗІСТАВЛЕННЯ ГРЕЦЬКОГО ТЕКСТУ НОВОГО ЗАВІТУ ТА ЙОГО УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ (на матеріалі конструкцій дієприкметника з артиклем і дієсловом *εἶμι*)

КРОКІС А. М.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядається функціональне навантаження конструкцій дієприкметника з артиклем і дієсловом *εἶμι* у тексті Нового Завіту та засоби їх перекладу українською мовою. За результатами зіставного аналізу оригінального грецького тексту й українських перекладів Нового Завіту встановлено, що в переважній більшості контекстів ця конструкція актуалізує свій предикативний потенціал з одночасною емфазою особи-діяча. Виявлено, що найбільш адекватними засобами її відтворення українською мовою є особова форма дієслова з лексичним чи позиційним виділенням підмета.

Ключові слова: конструкція дієприкметника з артиклем і дієсловом *εἶμι*, засоби перекладу, емпфаза, Новий Завіт.

The article deals with the study of the functional value of participial constructions with the article and verb *εἶμι* in the text of the New Testament and means of their translation into Ukrainian language. Due to the results of the source Greek text and the Ukrainian translations of the New Testament it was established that the mentioned construction with its predicative potential and simultaneous emphasis of a person doer is urgent in the majority of contexts. There were found out that the most adequate means of its rendering into Ukrainian language is the personal form of verb with a lexical or position separation of the subject.

Key words: participial constructions with the article and verb *εἶμι*, means of translation, emphasis, New Testament.

Сучасне перекладознавство демонструє тенденцію зацікавленості українських науковців до перекладу Святого Письма, яка простежується від початку 90-х років ХХ ст. і триває донині (див. збірники конференцій “Сучасна українська богословська термінологія” [5], “Християнство й українська мова” [7], роботи Л. Л. Звонської [1; 2], В. В. Німчука [3], Р. Оліщук [4], Г. В. Тимошик [6] та ін.). Незважаючи на те, що вже є досить багато перекладів Біблії, повних або часткових, українською мовою (наприклад, Г. Деркача, Я. Духонченка, М. Куліша, П. Морачевського, І. Огієнка, Ю. Попченка, Р. Турконяка, патр. Філарета, І. Хоменка), у цій галузі залишається чимало проблемних питань, які потребують подальших досліджень і зумовлюють їх актуальність. Зокрема ці питання стосуються не стільки власне перекладу, як розуміння / нерозуміння тих чи інших лексичних, морфологічних, словотвірних, синтаксичних особливостей мови оригіналу.

Незалежні дієприкметникові звороти та специфічні конструкції, що ввійшли до тексту Нового Завіту під впливом інших мов, розглядалися у працях Л. Л. Звонської [1; 2]. Зупинимось на розгляді поєднань означеного артиклем дієприкметника з дієсловом *εἶμι*.

Мета статті: з’ясувати семантику конструкцій дієприкметника з артиклем та дієсловом *εἶμι* і виявити засоби її адекватного / неадекватного передавання українською мовою.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- зібрати практичний матеріал дослідження – приклади вживання зазначених конструкцій у грецькому тексті Нового Завіту;
- опрацювавши оригінальний грецький текст та граматики, з’ясувати семантику вказаних конструкцій;

– зіставивши переклади, схарактеризувати засоби відтворення конструкції дієприкметника з артиклем і дієсловом εἰμί та визначити оптимальні їх відповідники в українській мові.

Матеріалом дослідження послужили: грецький текст Нового Завіту за редакцією Ф. Скрівнера (Textus receptus), українські переклади Святого Письма Я. Духонченка (при посиланні – Дух.), І. Огієнка (Ог.), Р. Турконяка (Турк.), І. Хоменка (Хом.). Також до уваги бралися англійські переклади: King James Version (KJV) та New American Standard Bible (NAS).

Грецький дієприкметник в атрибутивній позиції характеризується наявністю артикля та перекладається українською мовою описово “той, хто робить”: е. г. Мт. 3:11 ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστὶν Τοῦ, *Хто йде* за мною, *сильніший за мене* [Дух.]; Мт. 7:21 οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ’ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς *Не кожний, хто каже Мені: Господи, Господи! – увійде до Царства Небесного, але той, хто виконує волю Мого Отця, що на небесах* [Турк.]. Поєднання дієприкметника з дієсловом тлумачиться як парафраз тієї чи іншої часової форми, дієприкметник при цьому вживається без артикля і виконує предикативну функцію: е. г. Лк. 4:31 καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι *і навчав їх щосуботи* [Турк.]; Лк. 12:35 Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καίόμενοι *Нехай підперезані будуть вам стегна, а світла ручні позасвічувані!* [Ог.]. Постає питання, чим відрізняється від такого парафрастичного вживання конструкція з дієприкметником, артиклем і дієсловом εἰμί.

Можемо бачити приклади вказаного синтаксичного явища у таких місцях: Мк. 7:15, 13:11, Лк. 7:19, 16:15, 22:28, Ів. 4:26, 5:15, 5:32, 5:39, 5:45, 6:63, 6:64, 8:18, 9:8, 9:37, 12:1, 14:21, Дії 9:21, Рим. 8:33, 8:34, Гал. 1:7, Кол. 2:8 тощо.

Буквальний переклад конструкції “я / ти / він є той, хто робить”. Розглянуті англійські переклади абсолютно в усіх випадках так і перекладають: е. г. Ів. 14:21 ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με *He who has My commandments and keeps them, it is he who loves me* [KJV]; *He who has My commandments and keeps them, he it is who loves Me* [NAS]; Ів. 5:39 ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζῶην αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖνά εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ *Search the scriptures; for in them ye think ye have eternal life: and they are they which testify of me* [KJV]; *You search the Scriptures, because you think that in them you have eternal life; and it is these that bear witness of Me* [NAS] та ін. При перекладі українською мовою у деяких випадках буквальный еквівалент є адекватним, скажімо: Ів. 9:8 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθημέρος καὶ προσελτῶν; *Чи ж не той це, що сидів та просив?* [Ог.]. Але є місця, де дослівне відтворення неможливе, як у наведеному вище вірші Ів. 5:39: *Дослідіть Писання! Бо ви думаєте через них мати вічне життя, – а вони свідчать про Мене* [Дух.], *досл. а вони є ті, що свідчать про Мене.*

Лише поодинокі грамматики згадують про поєднання дієприкметника з артиклем та дієсловом εἰμί. Так, F. Blass, A. Debrunner, R. W. Funk, розглядаючи артикль, зазначають, що він дуже часто вживається з дієприкметником у предикативній позиції, подібно як і з іменником, якщо йдеться про добре відоме або визначне одиничне поняття [8, с. 273]. Наприклад, вірш Мк. 7:15: ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ’ αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον *але що виходить з неї, те оскверняє людину* [Дух.], *досл. але те, що виходить з неї, є тим, що оскверняє людину,* – вони пояснюють таким чином: “основна думка, яка проходить через весь уривок, полягає в тому, що справді є якісь речі, які спричинюють такий наслідок, і ця вказана категорія тепер приписана окремому предмету” [8, с. 143].

Подібно і M. Zerwick після визначення функцій артикля (вказівної, означальної, видільної, ідентифікуючої) так тлумачить слова Христа у Лк. 16:15 (Ἵμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων *Ви себе видаєте за праведних перед людьми* [Ог.], *досл.: Ви є тими, хто виправдовує себе перед людьми*): “Тут предикат має артикль, бо дієприкметник

означає “ті, хто” [...] і натякає на клас “самоправедників”, відомий людям” [11, с. 53]. На його думку, артикль у цьому місці можна також розуміти як анафоричний, що стосується попереднього тексту – зокрема, притчі про нечесного управителя [там же].

Е. Burton пише, що ад’єктивний дієприкметник, ужитий з артиклем, може виступати у функції присудка поруч із дієсловом-зв’язкою. Проте це не є власне предикативний дієприкметник, оскільки наявність артикля робить очевидним його використання в ролі іменної частини мови [9, с. 433]. На противагу йому, А. Т. Robertson переконаний, що усі неатрибутивні дієприкметники є предикатами і дієприкметник з артиклем у предикативній позиції насправді є предикатом; це прикметник у функції присудка і в жодному разі не означення [10, с. 1108].

З одного боку, можемо констатувати розбіжності в тлумаченні синтаксичної природи досліджуваної конструкції: вважати таке використання дієприкметника атрибутом чи предикатом. На користь атрибутивної функції свідчить наявність артикля, на користь предикативної – поєднання з дієсловом-зв’язкою. З іншого боку, наявність артикля змушує деяких коментаторів шукати додаткових пояснень цьому явищу, як ми бачили у наведених вище коментуваннях, а саме: відтінків означеності у дієприкметника.

Аналіз українських перекладів виявляє використання підрядних означальних речень (52,17%) та особових форм дієслова (45,65%) для передачі грецького дієприкметника з артиклем при дієслові *εἶμι*. 2,18% становлять випадки різночитань грецького тексту, де вказана конструкція відсутня. Отже, майже на одному рівні в перекладах засвідчена актуалізація атрибутивного і предикативного значення конструкції.

У деяких віршах усі перекладачі як еквівалент дієприкметникової конструкції одноставно обирають підрядне означальне речення: Ів. 9:8 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν; *Чи ж не той це, що сидів та просив?* [Ог.]; *Чи це не той, що сидів і просив милостиню?* [Дух.]; *Чи то ж не той, який ото все сидів - жебравив?* [Хом.]; *Чи це не той, що сидів і жебрав?* [Турк.]; або: Ів. 4:26 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἶμι, ὁ λαλῶν σοι *Ісус сказав їй: “Це Я, Котрий говорю з тобою”* [Дух.]; *Промовляє до неї Ісус: Це Я, що розмовляю з тобою...* [Ог.]; *А Ісус їй: “То я, що говорю з тобою”* [Хом.]; *Каже їй Ісус: Це Я, Той, Хто говорить з тобою!* [Турк.]. Так само в Лк. 7:19, 12:1, Дії 9:21.

Натомість в низці інших місць Святого Письма бачимо лише особову форму дієслова в українських перекладах: Ів. 14:21 ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἠγαπῶν με *Хто знає заповіді Мої і виконує їх, той любить Мене* [Дух.]; *Хто заповіді Мої має та їх зберігає, той любить Мене* [Ог.]; *Той, у кого мої заповіді, і хто їх береже, той мене любить* [Хом.]; *Хто має Мої заповіді та виконує їх, той Мене любить* [Турк.]; Ів. 8:18 ἐγὼ εἶμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ Я Сам *свідчу про Себе, і Отець, Котрий послав Мене, свідчить про Мене* [Дух.]; *Я Сам свідчу про Себе Самого, і свідчить про Мене Отець, що послав Він Мене* [Ог.]; *Я свідчу про себе самого, – й Отець, який послав мене, про мене свідчить* [Хом.]; *Я Сам свідчу про Себе, та свідчить про Мене і Той, Хто Мене послав, – Отець!* [Турк.]. Те ж саме у Мк. 7:15, 13:11, Лк. 16:15, Ів. 5:39, Кол. 2:8.

Більше спостерігаємо прикладів варіативності при перекладі одного й того ж вірша, а саме: у Лк. 22:28, Ів. 5:15, 5:32, 5:45, 6:63, 6:64, 9:37, Рим. 8:33, 8:34, Гал. 1:7; е. г.: Ів. 5:15 ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιή *Чоловік же пішов і розповів іудеям, що Той, Хто зіліє його, є Ісус* [Дух.]; *Чоловік же пішов і юдеям звістив, що Той, Хто оздоровив його, то Ісус* [Ог.]; *Чоловік пішов і оповів юдеям, мовляв, той, хто його оздоровив, – Ісус* [Хом.]; *Пішов цей чоловік і сповістив юдеям, що його оздоровив Ісус* [Турк.]; або: Ів. 6:63 τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζῶποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδὲν *Дух животворить: плоть ані скільки не допомагає* [Дух.]; *То дух, що оживлює, тіло ж не помагає нічого* [Ог.]; *Оживлює дух, тіло ж не допомагає ні в чому* [Хом.]; *Дух оживляє, а тіло ніяк не допомагає* [Турк.].

На нашу думку, ступінь актуалізації атрибутивного чи предикативного потенціалу конструкції залежить від контексту. У будь-якому випадку дієприкметник з артиклем при дієслові єімі певним чином акцентує особу-діяча, що в перекладі українською мовою може відтворюватися такими засобами:

1) підрядним означальним реченням (дослівний переклад, як ми бачили у наведених вище прикладах Ів. 4:26, Ів. 9:8 та ін.);

2) особовою формою дієслова з посиленням наголосом підмета (наголос особи-діяча часто створюється позиційно чи завдяки наявності протиставлення в контексті), е. г.: Мк. 13: ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἰколи поведуть вас видавати, не журіться наперед, що маєте говорити. Бо те, що буде вам дано тієї години, це ἡ говоріть: бо не ви будете говорити, але Дух Святий [Турк.]; Лк. 16:15 Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν Ви видаєте себе за праведних перед людьми, але Бог знає серця ваші [Хом.];

3) використанням вказівних займенників для виділення / підкреслення особи-діяча. Цей варіант майже не використовується в українських перекладах, лише Ів. 9:37 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Καὶ ἐώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν в Р. Турконяка читаємо: *Ісус сказав йому: І ти Його бачив, оце Він говорить із тобою*. Вважаємо, що таке відтворення досліджуваної конструкції досить вдале і може бути застосоване і в інших місцях, наприклад: Ів. 5:15 ἀπήλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτόν *Ісус чоловік пішов і сповістив іудеям, що це Ісус уздоровив його*; Ів. 5:45 μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἐστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν, Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπικατε *Не думайте, що Я звинувачуватиму вас перед Отцем: це Мойсей звинувачує вас, на якого ви надіялися*; Ів. 6:63 τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιῶν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδὲν Цε Дух дає життя, плоть не приносить ніякої користі.

Зазначимо, що конструкція дієприкметника з артиклем та дієсловом єімі переважно (73,9%) вживається при підметі-займеннику:

– особовому (6 випадків): Лк. 22:28 ὑμεῖς δὲ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειραδῶ μοῖς μου Ви ті, що перебували зо мною у моїх спокусах [Хом.]; Мк. 13:11 οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον не ви бо говоритимете, а Дух Святий [Хом.]; Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; Лк. 7:19 Чи Ти Тоῦ. Хто має приῦти, чи чекати нам Іншого? [Ог.]; Лк. 16:15 Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν Ви вдаєте з себе праведних перед людьми; Бог же знає ваші серця [Турк.]; Ів. 4:26 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἶμι, ὁ λαλῶν σοι *Ісус сказав їй: “Це Я. Котрий говорю з тобою”* [Дух.]; Ів. 8:18 ἐγὼ εἶμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ *Я Сам свідчу про Себе Самого, і свідчить про Мене Отець, що послав Він Мене* [Ог.];

– вказівному (6 випадків): Ів. 5:32 ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής ἐστὶν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ *Є Інший, Хто свідчить про Мене, і Я знаю, що правдиве свідощтво, яким свідчить про Мене* [Ог.]; Мк. 7:15 οὐδὲν ἐστὶν ἕξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰδὸν πορευόμενον εἰς αὐτόν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινῶντα τὸν ἄνθρωπον *Нічого нема поза людиною, що входило б у неї і робило б її нечистою, але те, що виходить із неї, – те людину рогоганює* [Турк.]; Ів. 5:39 ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζῶν αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖνά εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ *Дослідіть-но Писання, бо ви думаете, що в них маєте вічне життя, вони ж свідчать про Мене* [Ог.]; Ів. 9:8 Οὐχ οὗτός ἐστὶν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν; *Чи це не той, що сидів і просив милостиню?* [Дух.]; Ів. 9:37 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Καὶ ἐώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν

μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν *Ти бачив Його, і Він говорить з тобою* [Дух.]; Ів. 14:21 ὁ ἔχων τὰς ἐν τολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν *ме Хто має Мої заповіді та виконує їх, той Мене любить* [Турк.]; Дії 9:21 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο...; *Чи це не той, що в Єрусалимі лютував проти тих, які це ім'я призивають...?* [Хом.];

– питальному (2 випадки): Ів. 6:64 ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς, τίνας εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν *Ісус бо знав від самого початку, хто ті, які не вірують, і хто той, що зрадить його* [Хом.]; Рим. 8:34 τίς ὁ κατακρίνων; *Хто ж той, що засуджує?* [Ог.];

– неозначеному (2 випадки): Гал. 1:7 ὁ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταρασσόντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ *що не інша вона* [Свангелія – АК], *але деякі є, що вас непокоять, і хочуть перевернути Христову Євангелію* [Ог.]; Кол. 2:8 Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης *Стережіться, щоб ніхто вас не звіє філософією і пустим обманом* [Турк.].

Враховуючи емфатичне значення займенників у ролі підмета в давньогрецькій мові [10, с. 677], вважаємо, що таке поєднання підтверджує висновок про акцент особи-діяча в подібних висловлюваннях.

В абсолютній більшості розглянутих нами випадків переклад досліджуваної конструкції за допомогою особового дієслова з лексично вираженою чи позиційною емфазою підмета цілком прийнятний, наприклад: Ів. 5:32 ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἄλ ηθής ἐστιν ἢ μαρτυρία ἢ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ *Але за мене свідчить інший, і відаю я, що те його свідомство, яким він за мене свідчить, – правдиве* [Хом.]; Ів. 8:18 ἐγὼ εἶμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατὴρ *Я сам свідчу про Себе, та свідчить про Мене і Той, Хто Мене послав, – Отець!* [Турк.]. У деяких контекстах інший переклад неможливий, по-перше, через граматичні особливості української мови (як у наведеному вище уривку Ів. 14:21 або в Кол. 2:8), чи з екзегетичних міркувань, як можемо бачити у Рим. 8:33–34: τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν Θεοῦ; Θεὸς ὁ δικαίων; τίς ὁ κατακρίνων; Χριστὸς ὁ ἀποθανών, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθεὶς, ὃς καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. *Хто оскаржувати буде Божих вибраних? Бог Той, що виправдує. Хто ж той, що засуджує? Христос Ісус є Той, що вмер, надто й воскрес, Він праворуч Бога, і Він і заступається за нас* [Ог.], де через буквальный переклад зміст вірша затемнений, натомість стає набагато зрозуміліший у такому перекладацькому рішенні: *Хто буде звинувачувати Божих вибраних? Бог виправдує їх! Хто осуджує? Христос Ісус помер, але і воскрес; Він праворуч Бога і заступається за нас* [Дух.].

У кількох місцях буквальный переклад конструкції робить речення стилістично невдалим, як наприклад: Ів. 6:64 ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς, τίνας εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν *Ісус із самого початку знав, хто є ті, що не вірять, і хто є той, що Його зрадить* [Турк.]; чи: Гал. 1:7 ὁ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταρασσόντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ *яке* [Свангеліє – АК], *зрештою, не інше, а тільки є люди, що бентежать вас і хочуть спотворити благовісткування Христове* [Хом.]. На нашу думку, при перекладі особливою формою жодні акценти не зміщуються, проте речення набуває більш звичної для українського читача конструкції: Ів. 6:64 *Бо Ісус знав від початку, хто не вірує, і хто зрадить Його* [Дух.]; Гал. 1:7 *яке, зрештою, не інше, а тільки деякі люди бентежать вас, намагаючись перевернути Євангеліє Христове* [Дух.].

Для питальних речень із підметом, вираженим вказівним займенником, однаково прийнятним є і переклад дієприкметникової конструкції підрядним означальним, і її трансформация в особову форму дієслова: Дії 9:21 Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο...; *Хіба це не той, що переслідував у Єрусалимі тих, які прикликають це ім'я..?* [Турк.], *Хіба це не він у Єрусалимі переслідував тих, хто прикликає це ім'я..?* (переклад наш – АК).

Можна порівняти й Ів. 9:8: Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσκλιθῶν. *Хіба це не він сидів і просив милостиню?* (переклад наш – АК). Оскільки при використанні особової форми дієслова змінюється також займенник із вказівного на особовий, відзначаємо деяке зміщення в акцентуванні підмета: вказівний займенник “той” відсилає до більш віддаленої особи, а особовий займенник “він” – до більш близької. Якщо розглядати контекст наведених уривків, то в Діях 9:21 таке питання про апостола Павла ставили люди, які чули про його навернення у християнство, тобто, віддалені від нього, а в Ів. 9:8 питання про сліпонародженого виходило від тих, хто бачив його прозрілим. З іншого боку, вживання особового займенника “він” посилює експресивну силу запитання, а вказівний займенник “той” певною мірою її нейтралізує, виражаючи здогад людей. Тому ми схилиємося до запропонованого нами варіанта перекладу.

З усіх проаналізованих уривків лише в Лк. 7:19 та Ів. 4:26 заміна у перекладі підрядного означального речення іншими засобами неприйнятна, що зумовлено виразно атрибутивною функцією дієприкметника у цих віршах: Лк. 7:19 *Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; Чи Ти Той, Хто має прийти, чи нам чекати на іншого?* [Турк.], *Чи Ти Той, Котрий має прийти, чи чекати нам іншого?* [Дух.]; Ів. 4:25–26 λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται (ὁ λεγόμενος Χριστός): ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. (Joh 4:25 SCR). λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἶμι, ὁ λαλῶν σοι *Відказує жінка Йому: Я знаю, що прийде Месія, що зветься Христос, як Він прийде, то все розповість нам. Промовляє до неї Ісус: Це Я, що розмовляю з тобою* [Ог.]; *Жінка ї каже до нього: “Відаю, що має прийти Месія, чи то Христос. А прийде, то все і звістить нам”. А Ісус їй: “То я, що говорю з тобою”* [Хом.].

Отже, можемо зробити висновок, що в переважній більшості випадків поєднання дієприкметника з артиклем та дієсловом εἶμι актуалізує предикативний потенціал з одночасною емпазою особи-діяча і в перекладі українською мовою найбільш адекватно відтворюється за допомогою особової форми дієслова з лексичним чи позиційним виділенням підмета.

Для підтвердження отриманих висновків вважаємо за доцільне у перспективі проаналізувати вживання та переклад вказаної конструкції у текстах класичної давньогрецької мови та в інших, не новозавітних, текстах койне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звонська-Денисюк Л. Л. Алогенні синтаксичні конструкції в грецькому тексті Нового Завіту / Л. Л. Звонська // *Studia Linguistica* : [зб. наук. праць]. – 2010. – Вип. 4. – С. 172–180.
2. Звонська-Денисюк Л. Л. Незалежні дієприкметникові конструкції в грецькому тексті Нового Завіту та проблеми їх перекладу українською мовою / Л. Л. Звонська // *Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія Мовознавство. Літературознавство. Фольклористика*. – 1998. – Вип. 6. – С. 46–50.
3. Німчук В. В. Лексеми раб і слуга в українських перекладах Нового Завіту / В. В. Німчук // *Українська мова* : [наук.-теор. журнал]. – 2011. – № 1. – С. 3–27.
4. Оліщук Р. Розвиток семантики лексеми ὁ οἶνος в текстах Нового Завіту / Р. Оліщук // *Мова і культура* : [зб. наук. праць]. – 2005. – Вип. 8. – Т. V. – Ч. I. – С. 152–157.
5. Сучасна українська богословська термінологія : від історичних традицій до нових концепцій : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, (Львів, 13–15 трав. 1998 р.). – Л. : ЛБА, 1998. – 351 с.
6. Тимошик Г. В. Давньогрецькі жіночі імена у новозавітному тексті (на матеріалі новочасних перекладів Святого писма українською мовою) / Г. Тимошик // *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах* : [зб. наук. праць]. – 2009. – Вип. 18. – С. 63–73.
7. Християнство й українська мова : матеріали наукової конференції, (Київ, 5–6 жовт. 2000 р.). – Л. : УКУ, 2000. – 514 с.

8. Blass F. A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature / F. Blass, A. Debrunner, R. W. Funk. – Chicago–London : University of Chicago Press, 1961. – XXXVIII, 310 p.
9. Burton E. Moods and tenses of New Testament Greek [Online] / Ernest de Witt Burton. – Access Mode : <http://www.dabar.org/burtonmoodstenses/M-t-1.html>.
10. Robertson A. T. A Grammar of Greek New Testament in the Light of Historical Research / Archibald Thomas Robertson. – Nashville : Broadman Press, 1934. – LXXXVI, 1454 p.
11. Zerwick M. S. J. Biblical Greek Illustrated by Examples / Maximilian Zerwick. – Roma : Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1963. – 185 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / [пер. Івана Огієнка]. – К. : УБТ, 1993. – С. 3. – 959 с.; Н. 3. – 296 с.
13. Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа : з 4-го повного перекладу Біблії / [пер. з давньогрец. о. Р. Турконяк]. – К. : УБТ, 2000. – 316 с.
14. Новий Завіт Господа нашого Ісуса Христа з додатком Псалмів. Новий переклад / [пер. Я. Духонченка]. – Торонто : Еванджел Байбл Транслейторс енд Міністрис, 1991. – 486 с.
15. Святе Письмо / [пер. І. Хоменко]. – К. : УБТ, 2007. – 1504 с.
16. The Holy Bible. New American Standard Bible. – Anaheim–California : Foundation Publications, 1995. – 1076 p.
17. The Holy Bible. Containing the Old and New Testament. The New King James Version. – N. Y. : American Bible Society, 1992. – 1206 p.

Дата надходження до редакції 29.05.2014